

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Japans undergang

Andersen, Jørgen Goul

Publication date:
2014

Document Version
Accepteret manuscript, peer-review version

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Andersen, J. G. (2014, sep. 10). Japans undergang. <https://www.mm.dk/blog/japans-undergang>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Japans undergang

Jørgen Goul Andersen,

Professor, Centre for Comparative Welfare Studies (CCWS),
Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

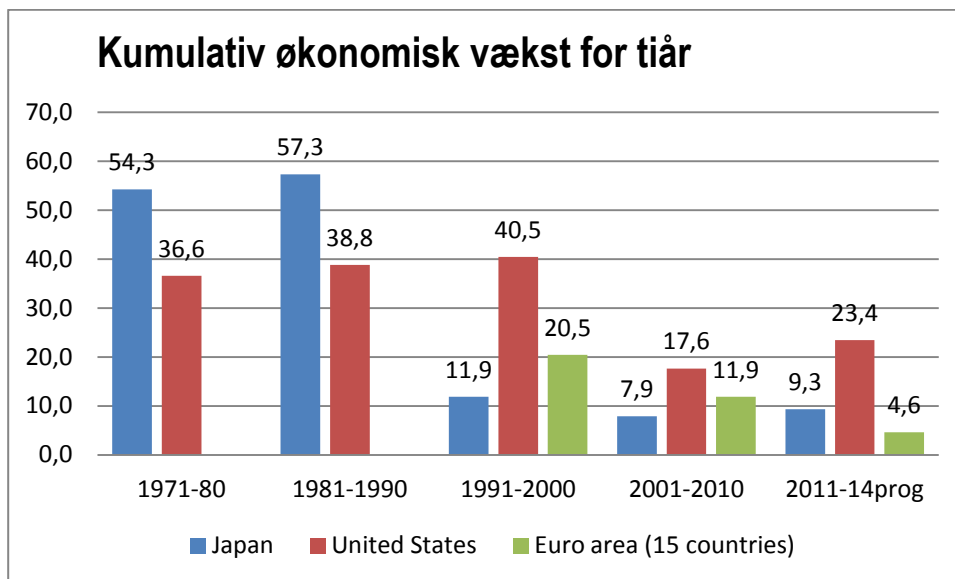
Mandag Morgen Blog 2014-09-10

I den aktuelle diskussion om faren for, at EU kan havne i en sekulær stagnation, har der ikke sjældent været henvist til det japanske skræmmebillede med 20-25 års stagnation oven på den bristede boble i 1990. Japan er i det hele taget interessant, fordi landet er så meget længere fremme med nogle af de udviklingstendenser, man frygter – eller må forvente – i Europa.

Japan bliver i de kommende årtoer et stort ”naturligt eksperiment”. Landet er i øvrigt også en interessant case at studere, hvis man vil vide, hvordan det aldrende samfund ser ud i år 2050. Japan har nemlig i 2014 nøjagtig den samme ”ældrebyrde”, som Danmark ventes at få i 2050. Derfor giver Japan et godt fingerpeg om, hvordan aldringen fx vil påvirke sundhedsvæsenet om 35 år.

Kigger man lidt længere frem, ser Japans fremtid dog skræmmende ud. Det rækker ud over de sidste 25 års deflation og stagnation. Japan står faktisk til at forsvinde – ikke kun økonomisk, men helt bogstaveligt – hvis man forlænger de sidste 40 års tendenser med lav fertilitet. Også her har Japan en historie at fortælle Europa. For det går i samme retning i EU. Grundlæggende er det, der adskiller, mest den hastighed, hvormed den japanske udvikling forløber.

Japan rummer både en økonomisk og en demografisk historie – som er forbundet i bl.a. Larry Summers teori om ”sekulær stagnation”. Den økonomiske del af historien er nogenlunde velkendt. Japans økonomi buldrede af sted næsten i kinesisk væksttempo i 1970’erne og 1980’erne indtil det store crash i 1990. En af verdenshistoriens allerstørste bobler sprang, ejendomspriser faldt til jorden med op til 99 pct., og aktiekurserne blev sendt ned med tre fjerdedele. Derefter fulgte Japans ”tabte årti” i 1990’erne – der imidlertid blev efterfulgt af et mindst lige så tabt årti i 00’erne. Også USA og navnlig Europa fik samlet lavvækst i 00’erne pga. krisen, men dog ikke så slemt som Japan, der lå på linje med Nordeuropa i velstand omkring 1990, men siden er sakket betydeligt bagud.

Anm. Euro Area 1991-2000 omfatter kun 1992-2000.

2011-14 er ganget op med 2.5 for at angive det aktuelle tempo i tiårsvæksten.

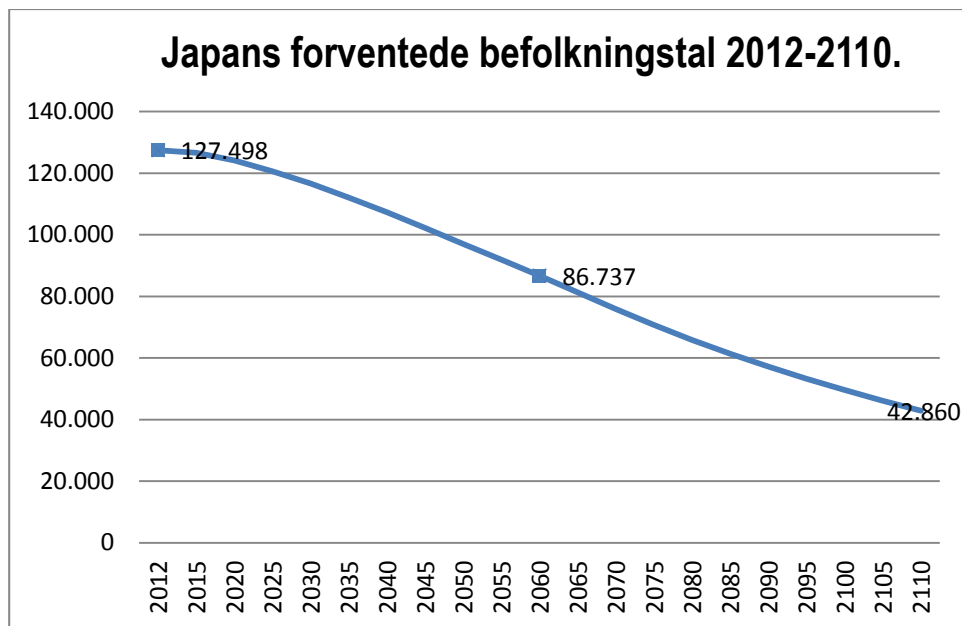
Kilde: OECD.

Det igangværende årti er til gengæld startet endnu mere negativt for Eurozonen end for Japan, hvilket har sat gang i diskussionen, om Europa er på vej mod japanske tilstande. Kun USA kan finde en vis trøst i tallene indtil nu.

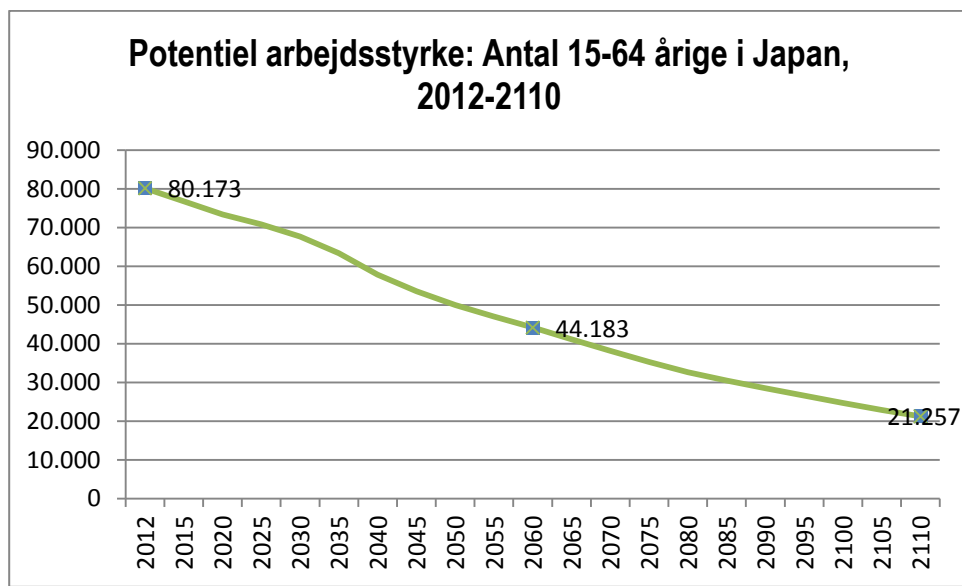
Siden december 2012 har premierminister Shinzo Abe forsøgt at komme ud af deflations-/stagnationsspiralen med en meget ekspansiv penge- og finanspolitik. Effekten har dog ikke været alt for overbevisende. Økonomien fik et boost i første halvdel af 2013, men det ebbede ud. Siden Abes tiltræden har den gennemsnitlige kvartalsvise BNP-vækst ligget på 0.36 pct. Men for de sidste fire kvartaler er gennemsnittet lige under nul.

Japan har traditionelt haft pænt store overskud på betalingsbalancen, men det er også aftaget. 1.1 pct. af BNP i 2012, og 0.7 pct. i 2013 – eller en tiendedel af det danske overskud. De offentlige finanser ser til gengæld ikke godt ud. Der har været underskud lige siden 1993, og underskuddet har i 2009-2013 ligget omkring 8-9 pct. om året. Den offentlige bruttogæld er vokset til omkring 230 pct. af BNP – nettogælden til ca. 150 pct.

Det mest skræmmende er dog befolkningsudviklingen – der også gør den offentlige gæld endnu mere bekymrende. Ifølge den officielle japanske befolkningsfremskrivning forventes befolkningen at gå ganske dramatisk tilbage – fra 127 millioner i 2012 til ca. 87 millioner i 2060 og ca. 42 millioner om 95 år, i 2110. Det er et af de største naturlige eksperimenter nogen sinde. En sådan befolkningstilbagegang er ikke set siden den irske kartoffelkrise i 1840'erne og den sorte død omkring 1350. Men det var ikke moderne vækstøkonomier.

Det betyder, at Japan inden for en overskuelig fremtid står til permanent negativ økonomisk vækst, for tilbagegangen i befolkningen er større end fremgangen i produktiviteten. Det bliver endnu mere tydeligt, når vi zoomer ind på den erhvervsaktive befolkning – pr. konvention afgrænset som de 15-64 årige. Der sker næsten en halvering de næste 45 år – fra 80 millioner til 44 millioner – og så en halvering igen over de næste 50 år, fra 44 til 21 millioner.

Nu ville Japan måske egentlig være et mere behageligt land at leve i, hvis man kun var halvt så mange indbyggere. Befolkningstætheden er stor. Tilbagegangen fra 2010-2110 svarer stort set til fremgangen fra 1900 til 2000. Og som udgangspunkt regner vi ikke med et fald i per capita indkomsten. Så er der grund til at bekymre sig om faldet i folketallet?

Det ved vi ikke. Vi har bare ikke nogle fortilfælde for en sådan affolkning. Kan et moderne industriland leve med permanent negativ økonomisk vækst? Det bliver interessant at se.

I hvert fald bliver aldringen et stort problem: Kan et land leve med en ældrebrøk på 83 pct. – altså næsten en person over 65 for hver 15-64 årige? Det er tilfældet i om 100 år, men allerede i 2050 ventes ældrebrøken at ligge omkring 75 pct. mod godt 40 pct. i de nordiske lande til den tid. Ikke overraskende peger OECD og andre på behovet for at hæve tilbagetrækningsalderen yderligere og øge erhvervsdeltagelsen for kvinderne. Manglende ligestilling og konservative familieværdier er dog en alvorlig bremse for den japanske økonomi i så henseende.

EU: De te fabula narratur

Den japanske historie er især interessant, fordi mange træk fra den japanske udvikling genfindes i Europa – bare i slow motion. Japan viser den langsigtede effekt af en fertilitet, der gennem 40 år har stabiliseret sig på et meget lavt niveau.

At det går langsommere i Europa, skyldes bl.a., at fertiliteten i nogle lande er højere end i Japan – specielt i Skandinavien, Holland og Frankrig. Men de tysktalende lande, Østeuropa og Sydeuropa ligger ikke væsentligt bedre end Japan.

Den vigtigste forskel er indvandringen. Europas befolkning er ikke i stand til at reproducere sig selv fremover, men med indvandring kan man formentlig holde befolkningen i EU nogenlunde konstant en tid endnu. Ellers er det grundlæggende den samme vej som Japan. Den lave fertilitet er i øvrigt ikke noget specielt japansk eller europæisk fænomen. Den genfindes i hele Østeuropa og store dele af Østasien, hvor fx Sydkorea og Taiwan ligger endnu lavere end Japan. Lav fertilitet er også blandt de allerstørste økonomiske trusler i Rusland, hvor folketallet længe har været for nedadgående (alkoholrestriktioner de seneste år har dog forbedret både levealder og fertilitet, så Rusland ikke affolkes helt så hurtigt, som det så ud til i 00'erne).

Handler det også om Danmark?

De trusler, der knytter sig til diskussionen om sekulær stagnation, er svagere i EU end i Japan. Og Skandinavien er en oase med høj fertilitet. Men Danmark er brudt ud af den nordiske familie mht.

fertiliteten. Nøjagtig ni måneder efter genopretningspakken 2010 startede et fertilitetsfald, der indtil videre varer ved. Fertiliteten skulle lægge sig fast omkring 1.9, men fra 2010 til 2013 faldt den fra 1.87 til 1.67 – og der er ingen bedring i 1.halvår 2014. Indtil videre antages det i befolkningsprognoserne og de økonomiske langtidsberegninger, at det er en midlertidig afvigelse.

Men Danmark er også kendetegnet ved en påfaldende økonomisk stagnation, sammenlignet med andre lande. I 2013 var BNP stadig 4 pct. lavere end i 2007. Det er næsten på sydeuropæisk niveau. I Sverige var BNP i samme periode *vokset* 6 pct. Forskellen skyldes ikke eksporten, der gik 4.6 pct. frem i Danmark mod 3.4 pct. i Sverige.

Det er den indenlandske økonomi, der har sendt Danmark ud i et tabt årti. Det offentlige forbrug steg med 8.7 pct. i Sverige fra 2007 til 2013, men kun 4.2 pct. i Danmark. Og det private forbrug steg med 9.3 pct. i Sverige, men *faldt* med 3.4 pct. i Danmark.

Det har den danske boligboble og regeringens alt andet end vækstfremmende politik naturligvis en god del af ansvaret for. Men måske indgår der også nogle langtidsfaktorer af den slags, der diskuteres under overskriften sekulær stagnation.

Danmark hører ikke til de mest aldrende samfund, tværtimod, men Danmark har til gengæld verdensrekord i pensionsopsparing. Det gør det lykkeligt at være finansminister; allerede i dag er de unge pensionister en overskudsforretning for det offentlige, og break even-grænsen bevæger sig hurtigt op ad aldersstigen.

Men det kan måske også være en medvirkende forklaring på, at det kniber med den indenlandske efterspørgsel. Sjovt nok har man også problemer med privatforbruget i det land, der har den næststørste pensionsopsparing, nemlig Holland. Begge lande hører til forbillederne, når det gælder pensionssystemet. Men det er måske en medvirkende forklaring på, at Danmark har så svært ved at komme ud af stagnationen, fordi vi så at sige lever under evne.

Stigende ulighed og utryghed kan også medvirke. De fattige bruger pengene. De rige sparer mere op. Og de kan vælge at spare *meget* mere op. Stigende ulighed er ikke befordrende for væksten. Det er den sociale utryghed heller ikke. Ifølge TrygFondens målinger er den sociale utryghed på mange områder stigende, og det synes også at påvirke forbrugstilbøjeligheden negativt.

Den påfaldende økonomiske stagnation i Danmark efter 2007 har *nogle* ligheder med, hvad vi har set i Japan efter 1990. Det begynder måske at blive værd at overveje, om der kunne være *nogle* ”secular stagnation”-mekanismer i udviklingen.